

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пірен М. І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні. Чернівці: Друк Арт, 2016. 256 с.
2. Шуткевич О. «Люди як равлики, згортаються у власні світи...». День. № 46–47, 13–14 березня 2020.
3. Івасюк Л. Німий мовний «фронт». День «32–33», 21–22 лютого 2020.
4. Горбулін В. Мій шлях у Задзеркалля. Київ, 2019. 647 с.
5. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості. Суми: Еллада, 2012. 528 с.

ДО ОСВІТНІХ БІФУРКАЦІЙ В УКРАЇНІ: ВИПЕРЕДЖЕННЯ ЧИ “НАВЗДОГІН”?

Світлана **ЧЕРЕПАНОВА**

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені
С.З. Гжицького*

Як можливо, за викликів інформаційного суспільства / цифровізації й екзистенційних *над*ризиків, подолати в Україні домінуючу сумнозвісну тенденцію «доганяти» – на користь «випереджального» розвитку?

Проблемність системної кризи в українському соціумі, у тому числі науки та освіти, постає як своєрідна точка біфуркації, коли потрібно здійснити складний вибір – концентрації суспільних зусиль щодо стратегії «випередження» або залишатись на периферії цивілізаційного розвитку.

Постнекласична картина світу широко використовує ідею мережі. Поява цифрових технологій має соціальний ефект: нові електронні засоби зв'язку, спілкування людей, знання доступне через мережу (сканування, розцифровка...). Реалізація цифрових технологій виявляє суттєві відмінності інформатизації різних країн: питання політики, економіки, права, зростання невідповідності між наукою, освітою й потребами конкуренції на професійному ринку праці (світовому/європейському).

Праксеологічного сенсу набувають теоретичні підстави випередження реальних подій, загалом випереджальне відображення дійсності як «універсальний принцип» пристосування усіх форм живого до умов навколишнього світу. Ці питання обґрунтував у праці «Філософські основи теорії функціональних систем» академік П. Анохін (1898 – 1974). Згідно з його висновком, вирішальним є системоутворюючий чинник, тобто ціль, яка формується в межах біологічної системи (на основі її потреб, зовнішніх факторів, пам'яті); водночас ціль завжди випереджує реалізацію її організмом; під системою розуміється певний комплекс компонентів, взаємодія/взаємовідношення яких набувають характеру «взаємоПОсприяння» («взаимоСОдействия» – мовою оригіналу) – для отримання сфокусованого корисного результату.

Очевидно систему, орієнтовану на «випередження» як корисний результат розвитку соціальних інновацій, утворюють людина-наука-освіта-знання-високотехнологічне виробництво.

Пріоритети стратегії «випередження» вирізняють промислово розвинуті країни світу – США, Велика Британія, Японія, Сінгапур, які активно вирішують питання інноваційного технічного й технологічного забезпечення освітніх процесів. Класик менеджменту Пітер Друкер (США) вважає, що основи соціальних інновацій передусім визначають освіта й випереджальне навчання («Нове суспільство», 1950; «Орієнтири майбутнього», 1957; «Ефективний керівник», 1967).

Мегапланетарні процеси, нестабільний багатополлярний світ, зумовлюють необхідність в Україні осмислити сутнісні зміни статусу знань, нові підходи до науки та освіти, що й уможливорює певні пріоритети щодо стратегії «випередження».

I. Національні інтереси

- залишковий принцип фінансування науки й освіти – суперечить національним інтересам України;
- знання – конкурентний національний наукоємний ринковий продукт;
- поворот до людини-науки-освіти; сучасність потребує конкурентної особистості, отже методологічного подолання відчуження науки від освіти.

II. Фундаментальна наука

- головне завдання – системно/структурна модернізація наукоємних техніко-технологічних-виробничих процесів (ІТ);
- нові концептуальні/організаційні/управлінські підходи до реформування наукової галузі;
- очевидні перспективи виявляє розділення *Міністерства науки* (вища школа + бізнес + інновації + фінансування фундаментальних досліджень на рівні провідних університетів...) та *Міністерства освіти*.

Адже наше МОН України нині демонструє радше безсистемні реформаційні освітні спроби, які, на жаль, є не що інше як чергове випробування духовно-ціннісної місії освітньо/педагогічної діяльності на усіх рівнях та прикрий експеримент/випробування дитинством.

III. Фундаменталізація освіти

- підготовка нових поколінь, здатних здійснювати прорив у нові сфери мислення (критичне, нелінійне, складнісне, посибілістське, синергійне...) – пізнання – креативної діяльності;
- нові концептуальні підходи – трансдисциплінарність, наступність; методологія синергетики і «нова» раціональність (І. Пригожин), «відкрита» раціональність (В. Швирьов) – до реформування освітньо/педагогічної галузі: дошкілля-початкова-середня школа, професійна освіта...

Як відомо, певна концептуалізація запропонована фахівцями 2001 р. під назвою STEM (Science (Наука), Technology (Технології), Engineering and Mathematics (Інженерія/Математика). Характерно, що при урядові США функціонує незалежна агенція (Національний науковий фонд), його призначення – *фундаментальні* (курсив наш – С. Ч.) наукові дослідження та освіта, критичне мислення, інноваційні технології. Підтримка у США на державному рівні (впровадження – провідні університети) + меценати (ІТ). Зацікавлення: Франція, Велика Британія, Канада, Ізраїль, Китай, Сінгапур...

В Україні, на відміну від США, незалежної агенції не існує; а звично створено нову установу – Інститут модернізації змісту освіти (ІМЗО). МОН впровадження STEM-освіти здійснює відповідно до освітніх законів України та Наказу Міністерства освіти і науки України від 17.05.2017 № 708 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)» на 2017-2021 роки» тощо. Набув чинності Указ Президента України № 195/2020 Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. На чому ґрунтується Національна стратегія? Тут основний акцент – «учні *повинні*... (курсив наш – С. Ч.) – далі перелік... Хотілося б запитати розробників (не зазначено) цієї “повиннісної” безпечної стратегії... XXI століття: Чи хоча б думали автори про своїх дітей? Чому так звана стратегія безпечного і здорового освітнього середовища суперечить і сутності STEM-освіти, і сучасним викликам? Адже учні – НЕ «повинні», повинні держава, влада (обрана нами!), ми (науковці, освітяни) забезпечити (економічно, фахово, організаційно...) можливе й необхідне навчання наших дітей, загалом суб'єктів учіння – зі задоволенням.

Очевидно сьогодні в Україні влада і соціум мають не лише усвідомити межовість системної кризи, а передусім почути одне одного: політикум усіх напрямів, громадянське суспільство, наука й освіта, школа і родина, церква, економічні, правничі й бізнесові

структури, культура... Щоб завтра в Україні, враховуючи період учіння: школа (12 років) + вища освіта + магістратура+аспірантура (тобто близько 20 років) – були професіонали науковці, вихователі, вчителі, викладачі, медики, економісти, політики, правники – **право рівне для всіх**, бізнес, менеджери, будівельники, інженери..., загалом сучасні наука-освіта-техніка-технології-виробництво-управління, як ознаки позитивного образу України в Європі й світі.

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОСОБИ ЯК ШЛЯХ ДО МАТЕРІАЛІЗАЦІЇ ІДЕАЛУ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Віктор САВЕНКО, Наталія ІГНАТЕНКО

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Громадянське суспільство та правова держава – це два взаємозумовлені процеси. Важко однозначно сказати, що було перше, втім, найімовірніше, саме громадянське суспільство дає передумови для конструювання правової держави, а законотворчість тут виступає принципом, режимом та гарантією їх забезпечення.

Будь-яке вчення щодо належного стану суспільства і механізмів його регулювання буде цілком релевантним щодо праворозуміння. Річ у тому, що право, правовідносини, правова діяльність природно впливають на свідомість людей у вигляді певних знань і оцінок, почуттів і звичок, що сукупно утворюють особливу форму суспільної свідомості – правосвідомість. У праві відображаються уявлення окремої соціальної групи або конкретного індивіда не тільки про саме право, але й про інститути держави, що забезпечують існування права: правосуддя, законності тощо. При цьому ступінь розвиненості правосвідомості є одним з найважливіших показників загального правового стану суспільства, його правової культури.

Процеси правового усвідомлення дійсності тими чи іншими суб'єктами суспільного життя не можуть бути правильно зрозумілі, якщо не розкрити властивих їм суперечностей. Наприклад, відображення в праві інтересів і потреб суспільства чи окремої людини говорить не тільки про відповідність, а й про певне протистояння цих інтересів і потреб. Це протиріччя є рушійною силою в розвитку правових явищ у демократичному суспільстві. Залежно від того, чи упорядкує людина свої особисті інтереси й потреби відповідно до суспільних, визначається спрямування її поведінки (правомірна чи неправомірна), а також ступінь усвідомлення принципів, ідей існування права.

Суспільно-правомірна активність людини у громадянському суспільстві залежить від наукової обґрунтованості, достовірності і глибини набутих нею знань про право й суспільно-правові явища з подальшим практичним застосуванням цих знань, а також від ступеня сформованого ціннісного ставлення у вигляді почуттів поваги, довіри до права.

Соціальний світ разом з частиною природного середовища, яка залучена людьми в їх життєдіяльність, становить сферу соціального порядку основним регулятивним аспектом якого є люди. Будь-який соціальний порядок повинен працювати як упорядкована система, «здоров'я», мобільність та життєздатність якої залежать передусім від засвоєння кожним її членом ustalених у ній правових та моральних норм. Перші (правові норми) формують його зовнішню, видиму оболонку, другі (моральні норми) – його невидиме внутрішнє ядро.

Видимий порядок – це форма, змістоутворюючі складові (певні організації, структури, установи) якої динамічні і можуть видозмінюватися та трансформуватися. Невидимий порядок – це зміст. Він включає духовної культури людей, яка складає гуманістичний вимір прогресу. В сукупності вони утворюють своєрідну модель поведінки, що містять інформацію про соціальні цінності та порядок взаємовідносин у суспільстві.

Порядок є незмінною умовою соціального прогресу, а прогрес – метою порядку. Стабільність соціального порядку визначається стабільністю відносин соціальної системи,